

PÁZMÁNY PÉTER, A JEZSUITA ESZTERGOMI ÉRSEK

Tusor Péter, *Pázmány, a jezsuita érsek*, Kinevezésének története, 1615–1616 (Mikropolitikai tanulmány) „Collectanea Vaticana Hungariae, Classis I, vol. 13”, Gondolat Kiadó, Budapest–Róma, 2016, 459 oldal

Tusor Péter monográfiája Pázmány Péter életművének egy „epizódjára” összpontosít: a jezsuita Pázmány Péter bonyodalmas érseki kinevezését, főleg annak *politikai hátterét* elemzi újabb dokumentumok felfedezésével.

Pázmány érseki kinevezésével kapcsolatban újra megvizsgálta azt a központi kérdést: „*Jezsuita maradt-e Pázmány mint érsek?*” Ezzel a címmel Lukács László Rómában élt történész rendtársam magyar nyelven egyszerűsítve, rövidítve összefoglalta alaposabb *francia nyelvű tanulmányunkat*, amely a Rendtörténeti Intézet folyóiratában (AHSI) jelent meg.¹

A fiatal történész, Tusor Péter ilyen előzmények ismeretében, a rá jellemző „lendülettel” – számos újabb történeti dokumentumot is felkutatva – újrabogozta Pázmány érseki kinevezésének bonyolult történetét. Kicsit talán bonyolította is számtalan ismétléssel, az újat hozó *politikai és egyházpolitikai kitérőkkel*. Szerencsére végül a X., *Összefoglaló* fejezet átláthatóan vázolja a kutatást.²

Muzio Vitelleschi generális és római munkatársai – nevezetesen vikáriusa, az osztrák F. Alber – egy ideig a Társaság Alkotmányára, a jezsuiták 4. fogadalmára hivatkoztak, amelynek értelmében az ünnepélyes fogadalmas csak pápai parancsra vagy felmentésre fogadhat el püspöki méltóságot. Persze végül meghajoltak a pápai döntés előtt. A Habsburg-párti Melchior Klesl bécsi püspök ötletéről (*pro forma* lépjen át a szomaszka rendbe) és V. Pál engedélyt adó brevéről mi is beszéltünk.

Tusor Péter azonban nagyobb hangsúlyt fektet a *Habsburg-diplomácia* erőfeszítéseire (Lodovico Ridolfi római Habsburg-ügyvivő szerepe különösen fontos); joggal emeli ki a magyar katolikus rendek és főpapok emlékiratát (élükön Hethesi Pethe László és az ő megbízásából Partinger közvetítését).³

A *jezsuita* Pázmány érseki kinevezésének késleltetését Tusor *főleg a magyar 1608/8. tc.-vel magyarázza*,⁴ amely törvény „tiltotta, hogy jezsuiták egyházi javadalmat birtokolhassanak”. A bécsi béke idevágó cikkét megerősítő, meglehetősen rövid 8. (koronázás előtti) cikkely kimondja, hogy „a jezsuitáknak Magyarországon semmi állandó fekvő jószáguk és birtokjoguk ne lehessen”. Szerzőnk szerint tehát főleg ez magyarázza – a jezsuita rend ellenállása, valamint a Pázmány személye ellen indított rágalomhadjárat mellett – a nagyhatalmat birtokló *protestáns rendek* ellenállását a

¹ Lásd Lukács László–Szabó Ferenc (szerk.), *Pázmány Péter emlékezete*, Róma, 1987, 197–267. (= *Lukács*) Itt foglalta össze Lukács László francia nyelvű, alaposan dokumentált tanulmányunkat: „Autour de la nomination de Péter Pázmány au siège primatial d’Esztergom (1614–1616)” in *Archivum Historicum Societatis Iesu* 54 (1985) 77–148.

² A kötet a dokumentumok (339–390), a bibliográfia és az indexek után *angol nyelvű összefoglalót* nyújt (429–456) magyarul nem tudó olvasóknak.

³ *Tusor*, 311–316.

⁴ Részletesen *Tusor*, 47–56.

jezsuita kinevezésével szemben. „*Ez az oka annak, hogy Habsburg-résről mindenképpen el kívánták érni: Pázmányt V. Pál még a kinevezés előtt vegye ki valamilyen módon a Jézus Társaságból.*”⁵

Fontos új adalékkal szolgál Tusor arra vonatkozólag, hogy *miért éppen a szomaszka rendbe* való átlépést javasolta Klesl bécsi érsek Borghese bíborosnak 1616. január 11-én kelt levelében.⁶ Tusor szerint „a válasz egyszerű: a prágai nuncius, a Pázmány kinevezése mellett elkötelezett *Placido de Mara* éppen ekkoriban alapított a szomaszka-káknak jól dotált kollégiumot dél-itáliai püspöki székhelyén, Melfiben. Innen jön tehát a kapcsolat.”⁷ Tusor részletesen kifejti az általa felkutatott dokumentumok alapján De Mara nuncius szerepét a terv megvalósításában, a Pázmány elleni rágalmak, feljelentések tisztázásában.⁸

Tusor Péter „mikropolitikai tanulmánya” Pázmány Péter érseki kinevezésének történetét az 1615–1616-os évekre összpontosítja; a szövevényes politikai és diplomáciai vonatkozásokat, a *Habsburg-ház és Vatikán kapcsolatait* hosszan tárgyalja új dokumentumok alapján. De – amint Lukács Lászlóval megmutattuk – a Pázmány érseki kinevezése körüli bonyodalmak *hosszabb folyamatba* illeszkednek.⁹ Fontos a grazi professzor cenzúra-ügye és az 1610 után Felső-Magyarországon apostolkodó térítő elleni rágalmak („nő-ügy”: Balassáné Bakits Margittal való kapcsolata) miatt kitört lelki válsága, hiszen már Aquaviva generális engedélyét kérte, hogy átléphessen a karthauzi rendbe.

Tusor Péter így foglalja össze új monográfiája újdonságait: „A kutatás által eddig használt források eredetiben történő, kritikai, fontosabb esetekben filológiai igényű újraolvasása, illetve számottevő újabb dokumentáció hasznosítása az eddigieknél részletesebb történeti rekonstrukciót tett lehetővé. Elvégzése során mindenekelőtt tisztázni tudtuk, hogy Pázmánynak érseki kinevezése előtt miért kellett átlépnie egy másik szerzetesrendbe.” (312) Amint ezt már P. Óryval megmutattuk, valójában csak *pro forma* történt ez az „átlépés”, mert a jezsuita Pázmány csak novíciusjelölt volt a szomaszka-káknál, de ott nem tett fogadalmat. Ha sajátos körülmények között is – pápai engedéllyel –, de egyházjogilag teljesen szabályosan lett esztergomi érsek. 1616. szeptember 28-i uralkodói kinevezésének elfogadásakor a kánonokkal és lelkiismeretével összhangban járt el.

Végigkövetve bonyolult fejtegetéseit, dokumentumokkal alátámasztott érvelését, végül örömmel állapítottam meg, hogy Tusor Péter lényegében igazolta végkövetkeztetésünket: „*Pázmány nemcsak személyes meggyőződése szerint, hanem jogerősen is jezsuita maradt.*”

---

⁵Tusor, 52. Tusor itt említi „az 1618. évi országgyűlésen háromszor is napirendre kerülő heves jezsuita-ellenes támadásokat”. Az udvar félelmei jogosak voltak, nem akarta felrúgni az 1608. évi 8. törvénycikkben rögzített megállapodást a rendekkel.

⁶Tusor, 316kk.

⁷Tusor, 316.

⁸Tusor, 317kk. Előzőleg bővebben Tusor, 25–45: „II/1. Ridolfi ügyvivő és De Mara nuncius tárgyalásai 1615 novemberéig.”

⁹Lásd a *Pázmány Péter emlékezete* című gyűjtőkötetben – Lukács László említett összefoglalója mellett – Óry Miklós SJ *Pázmány kegyelemvitája a grazi egyetemen* és Szabó Ferenc SJ *Pázmány hitelmezése a grazi De Fide traktátusban* című tanulmányt.